AX TEATER esitleb

axteater.weebly.com

Brian Friel'i "Lõiknuspeo tantsud"

Tõlkinud Joel Sang

Mängivad:

Kristi Elme - Chris Mundy

Triinu Seppam - Rosie Mundy

Rutt Raudkivi - Maggie Mundy

Maire Meerents - Agnes Mundy

Heli Ilijašenko - Kate Mundy

Margus Elme - Gerry Evans

Ahti Noor - Michael Mundy

Aivo Eensoo - Jack Mundy

Lavastaja: Marika Reinmann

"AX- Teatri" erilised tänud
Kristi ja Margus Elmele.
Autoriõigusi vahendab Eesti Teatri Agentuur.

1930ndatel suurenes Iiri ühiskonnas märgatavalt katoliku kiriku mõju. 1937. a. valiti võimule tagasi Eamon De Valera konservatiivne partei ning ratifitseeriti uus konstitutsioon, mis piiras oluliselt naiste rolli ühiskonnas ning tegi näiteks keerulisemaks lahutamise. Kuni 19. sajandi alguseni olid keldi traditsioonid, sh Lughnasa pidustused laialt levinud. Ei ole küll andmeid selliste ohverduste kohta 20. saj alguses, nagu Rose dramaatiliselt kirjeldab, kuid rahva kogunemine mägedele ja ristteedele tantsimiseks ja laulmiseks, ka öösiti, oli tavaline.

Katoliku piiskopid nägid aga avalikes tantsupidudes laostavat mõju moraalile. Nimetades tantsimist ebamoraalse käitumise katalüsaatoriks, mille tulemuseks on vallaslaste sündivuse tõus, nõudsid kirikuringkonnad kiireid ja rangeid meetmeid avalike tantsupidude suhtes. Seega: isegi nii süütu tegevus nagu tants ja laul langesid põlu alla.

Nii võeti 1934 vastu *"Dance Hall Act"* ("Tantsusaalide seadus"), mille järgi pidid kõik tantsuüritused ja -kohad, kus neid läbi viidi, omama vastavat litsentsi. Kodused tantsupeod keelustati. Keelu rikkujad viidi kohtusse ja trahviti. Seadus sisuliselt suretas välja rahvalikud vabaõhutantsupeod ja üldse keldi traditsioonid ("paganlus *vs* kristlus") ning oli märk katoliku kiriku määratust mõjust tolle aja Iiri poliitikale. Siit siis tantsu oluline koht näidendis - kui sümbol aja ja kommete muutumisest/muutmisest ning ka protest tolle aja otsuste kohta, mis olid üheks põhjuseks suurele väljarändele Iirimaalt 40ndatel: elu maal suri välja.

Muutuste kaasatooja oli ka tööstusrevolutsioon, mis jõudis Iirimaale suhteliselt hilja. Kui Inglismaal algab industrialiseerimine ligi 200 aastat varem, siis noores Iiri Vaba Riigis on just näidendi ajastu, 20. saj 30ndad aastad, tööstuse tõusu aeg. Põhjus selliseks hiliseks arenguks on loogiline: kui Inglismaal algas tööstusrevolutsioon, puudus Iirimaal tootmiseks ja kütteaineks vajalik tooraine: kivisüsi, raud ja teised mineraalid. 19nda sajandi lõpuks olid küll kommertslaevandus ja raudteede võrk juba piisavalt arenenud, et toorainet transportida, kuid siis kuulus enamik maast inglise maahärradele, kes ei olnud huvitatud tööstuse arendamisest. Põllumajandus oli tulus äri ja tähtis import-toiduainete allikas Inglismaa jaoks.

Alles pärast iseseisvumist 1922. aastal hakati Iirmaal riigi tasandil laiendama maa võimalusi teenida ja areneda, nihutades poliitiliste otsuste abiga fookust põllumajanduselt mitmepalgelisemale kapitalistlikule majandusele. Iga muutus toob kaasa ka kaotusi ning näidendis ongi selleks kudumisvabriku jõudmine Donegal'i, mis võtab teenimisvõimaluse Agneselt ja Rose'ilt. Kokku kukub ja lõpuks kaob täiesti varem enesestmõistetavalt toiminud "koduse kudumise tööstus". Vabriku avamine on üks neist näidendi sündmustest, mis portreteerib Mundy'de maailma seismiliste muutuste hetkel, kui uus murrab tagasipöördumatult vanasse, harjunud ellu sisse.

Kuid muutuste märgid on ka kino, mida Rose armastab ja grammofonid, mida Gerry Evans müüb. Kuid kõige mõjusam muutuste sümbol näidendis on raadio - segu vanast ja uuest, traditsioonilisest iiri ja eksootilisest rahvusvahelisest muusikast on nii Mundy õdede vabastajaks (meeletu iiri tants; Gerry ja Chris'i tants, mis räägib nende vahel valitsevast seksuaalsest pingest rohkem, kui sõnad nende vestluses) kui ka ennustus suurtest muutustest, mis ootavad ees.

Kuigi iiri ringhääling alustas juba 1926, oli selle signaal liiga nõrk jõudmaks rahvani. 1932 ehitati uus, võimsam saatja, kuid ka siis ei muutunud raadio kuulamine veel tavaliseks, sest kaugeltki mitte kõigil ei olnud vastuvõtjat. Isegi veel 1944ndal aastal oli raadioaparaat maal suhteliselt haruldane. Ometi on vaesel Mundy perel raadioaparaat olemas ning toob nende ellu muu maailma hääled. Omamoodi vastanduvad siin iiri ja rahvusvaheline muusika (Capri saar, *"Dancing in the Dark"* - Gerry ja Chris'i tantsumuusika, Cole Porter'i muusika).

Kate'i sõnad sellest, kuidas raadio on lämmatanud kombeka vestluse, muudab raadio kui paganlike kommete sümboliks, mis ohustab katoliiklikke väärtusi. Taas: "paganlus *vs* kristlus".

Ja loomulikult isa Jack'i kuju - "paganlus *vs* kristlus". Alustanud katoliku misjonärina, on ta aja jooksul omaks võtnud hoopis ryangalaste paganlikud kombed ja eluviisi, mis viib ta missiooni lõpetamise ja koju saatmiseni. Jack'i samastumine kohaliku kombestiku ja mõtteviisiga peidab endas kriitikat katoliku misjoni-mudeli vastu. Kui Kate lepitab enda ranged katoliiklikud vaated venna paganlike kommete ja sõnavõttudega väljendiga "Jack'i eripärased religioossed otsingud", siis ühiskond ei ole sellise käitumise suhtes kuigi tolerantne. Katoliiklik poliitika on mõju avaldanud ning Kate kaotab lõpuks selle tõttu ka oma töö - ehk taas oluline muutus õdede elus.

Tekst põhineb internetiallikatel.